

ОБЕЗБЕЂЕЊЕ КВАЛИТЕТА ДОКТОРСКИХ СТУДИЈА: ДОКТОРСКЕ ШКОЛЕ

Радмила Маринковић-Недучин¹, Вера Дондур², Срђан Станковић¹

¹Национални савет за високо образовање Републике Србије

²Национални савет за науку и технолошки развој Републике Србије

¹rektorat@uns.ac.rs, ²ftndean@uns.ac.rs, ³katav@uns.ac.rs

Кратак садржај: У раду је дат приказ савремених трендова у обезбеђењу квалитета и даљем развоју докторских студија у простору високог образовања Европе. Пажња је поклоњена методологијама евалуације и мониторинга квалитета докторских студија, обезбеђењу квалитета менторства, као и развоју каријере свршених студената докторских студија. Дат је приказ докторских школа које пружају могућности даљег усавршавања докторских студија у духу изнесених критеријума. Посебно је наглашена улога докторских школа у стварању адекватног истраживачког окружења, обезбеђењу критичне масе истраживача и пружању обуке за наставу и преносиве вештине. Указано је, такође, на формалне аспекте организације докторских школа.

Кључне речи: Докторске студије, обезбеђење квалитета, докторске школе

QUALITY ASSURANCE IN DOCTORAL STUDIES: DOCTORAL SCHOOLS

Abstract: In this paper new trends in quality assurance of doctoral studies in the European Higher Education Area are presented. Attention is paid to the methodologies of evaluation and monitoring of the quality of doctoral studies, to the supervision quality assurance, as well to the carrier development of doctoral students. A presentation of doctoral schools as an structure offering new possibilities in the development of doctoral studies in accordance with the given criteria is given. The role of doctoral schools in the creation of an adequate research environment is emphasized, including the achievement of a critical mass of researchers and new possibilities for learning transversal skills. Formal aspects of the organization of doctoral schools are also discussed.

Key Words: Doctoral Studies, Quality Assurance, Doctoral Schools.

1. АКТИВНОСТИ РЕГУЛАТОРНИХ ТЕЛА У ДОМЕНУ ДОКТОРСКИХ СТУДИЈА У СРБИЈИ - УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Национални савет за високо образовање Републике Србије и Национални савет за науку и технолошки Републике Србије су детаљно разматрали проблем докторских студија у Србији и одлучили да детаљније сагледају стање докторских студија, како кроз призму резултата акредитације, тако и кроз директан увид у ситуацију у самим високошколским установама. Национални савети су сматрали да је њихова дужност да допринесу на овај начин објективизацији веома разноликих, паушалних и често диспаратних ставова о докторским студијама и високом образовању у Републици Србији уопште. У овом смислу посебно треба нагласити значај и усмеравајућу улогу дела Стратегије развоја образовања у Републици Србији до 2020. године [1] који се, у склопу подсистема Високо образовање, бави експлицитно стратешким правцем развоја докторских студија. Национални савети су сматрали да би кроз планиране активности било могуће дати конкретне иницијативе које би водиле како ка адекватнијим формулацијама у Закону о високом образовању који је у припреми, тако и ка побољшаним стандардима за докторске студије у духу најновијих усмерења у Простору високог образовања Европе. Од посебног значаја је чињеница да су све предвиђене активности део Темпус пројекта RODOS (Restructuring of Doctoral Studies in Serbia), у оквиру кога су резултати анализе сажето приказани у публикацији Докторске студије у Србији [2]. У том смислу овај рад представља резултат активности предвиђених пројектом.

Жеља је аутора да се у оквиру овог рада да увид у основне ставове који се данас у простору високог образовања Европе везују за обезбеђење квалитета докторских студија. Наиме, после изузетних напора усмерених ка формализовању критеријума и успеха у спровођењу акредитације високошколских установа, констатовано је да трећи ниво - ниво докторских студија - заслужује у овом смислу посебну пажњу, имајући у виду да представља директан спој високог образовања и истраживања. У том смислу је у првом делу рада дат увид у приступе евалуацији и мониторингу докторских студија у функцији обезбеђења квалитета како наставе, тако и истраживања. Из датих закључака следи приказ докторских школа и њихових могућности у обезбеђењу квалитета и даљем развоју докторских студија у простору високог образовања Европе.

2. ОБЕЗБЕЂЕЊЕ КВАЛИТЕТА ДОКТОРСКИХ СТУДИЈА

Основни кораци у развоју обезбеђења квалитета у ЕНЕА су били:

- На министарском састанку у Берлину 2003. године констатовано је да је основна одговорност за квалитет високог образовања на самим институцијама, које, такође, треба да дефинишу основе националних система обезбеђења квалитета.
- На састанку у Бергену 2005. године усвојени су Стандарди и упутства за обезбеђење квалитета у ЕНЕА (ESG) на бази предлога групе Е4 (ENQA, EUA, ESIB, EURASHE), као база за националне агенције и институције високог образовања у погледу обезбеђења квалитета.
- На састанку 2007. године, Министри за област високог образовања су подржали оснивање Европског регистра за обезбеђење квалитета у високом образовању (European Quality Assurance Register - EQAR).

Треба приметити да Стандарди и упутства ESG (European Standards and Guidelines) дефинишу генеричке принципе обезбеђења квалитета (било интерног, било екстерног), али не одређују спровођење у пракси и тиме обезбеђују широко поље у доношењу сопствене регулативе примерене специфичностима и стратешком опредељењу како сваког националног система, тако и самих институција. У општем случају, обезбеђење квалитета има за циљ да демонстрира одговорност високошколских установа према свим учесницима у високом образовању и да директно допринесе побољшању квалитета. Општи циљ, дугорочно гледано, јесте да универзитети створе нову културу квалитета. Под културом квалитета подразумева се, према EUA (European University Association) "организациона култура која има за циљ перманентно побољшање квалитета и која се карактерише двама дистинктним елементима: 1) културно/психолошки елемент заједничких вредности, убеђења, очекивања и посвећености квалитету; 2) структурно/менаџерски елемент са процесима који побољшавају квалитет и координирају индивидуалне напоре".

1. Према Салцбуршким принципима [3] и препорукама, специфичност докторских студија у односу на студије првог и другог циклуса јесте њихов истраживачки карактер. Циљ докторских студија је да доведе докторског кандидата од нивоа талентованог мастера, способног да разуме и *репродукује знање*, до нивоа самосталног *стварања знања*. Носилац докторске титуле треба да је демонстрирао да је способан да самостално дела на границама сазнања и да управља собом у складу са изазовима у неиспитаним областима. Импликација је да је веома важно да се обезбеди критична маса истраживања, тако да је могуће формирати различите начине размишљања и дефинисати различите методолошке прилазе. Истраживачко стање духа се развија кроз изазове и ангажман у дискусијама, што захтева одговарајуће истраживачко окружење. Салцбуршке препоруке из 2010. године [4] указују да није увек неопходан у том погледу велики број истраживача, већ да институције могу да обезбеде ово окружење кроз сарадњу са другим институцијама и заједничке програме. Европске владе су подржале иницијативе да се институције уједине у веће јединице. Постоји и

стратегија формирања заједничких програма, чиме се повећава капацитет и омогућава малим периферним универзитетима да имају приступ јаким истраживачким срединама.

Највећи број универзитета евалуира своје докторске студије преко истраживачког излаза израженог кроз публикације, али многи користе квалификације истраживачког кадра и финансирање. Истраживања у оквиру EUA су показала да су најчешће коришћени индикатори следећи:

- Научне публикације
- Репутација
- Квалификованост наставног кадра
- Утицај на друштво
- Иновације - утицај на приватни сектор
- Ниво интернационализације
- Каријера ималаца докторске дипломе
- Финансирање
- Време трајања студија
- Процент успешности
- Задовољство учесника у студијама.

3. ДОКТОРСКЕ ШКОЛЕ

У односу на развој обезбеђења квалитета, докторске студије су претрпеле вишеструке реформе у скоро целој Европи. Почетком 1990-тих година неке државе су предузеле промене у организационом оквиру докторских студија и увеле јаче структуриране форме. Докторске школе су биле основане у Данској и Холандији, а Немачка истраживачка фондација је почела да финансира Групе за обучавање у истраживању са специфичним циљем да се учини отклон у односу на високо индивидуализирани модел заснован на личном моделу мајстор/ученик. Циљ је био појачавање институционалне одговорности у погледу интегрисања докторских кандидата у истраживачко окружење које превазилази индивидуални домашај ментора и омогућава интердисциплинарне истраживачке групе. Концепт докторских школа усмерен је и на побољшање квалитета менторског рада, који је у бројним анализама препознат као један од кључних фактора за квалитет и ефикасност истраживања на нивоу докторских студија.

Како се ширио појам *економије знања*, Европска унија је прокламовала своју Лисабонску стратегију да би Европу учинила "најкомпетитивнијом и најдинамичнијом економијом заснованом на знању". Увођењем "трећег циклуса" у Болоњски процес 2003. године реформе су започете у свим земљама Европе. Формирани су структурирани програми са елементима школске едукације; у неким земљама је у докторске студије уведен ECTS/ЕСПБ. Одавде је произишла потреба за развојем професионалног менаџмента у докторским студијама.

У 2005. години EUA је објавила Салцбуршке принципе - "базичне принципе докторских програма. Ови принципи су подвукли значај истраживања, али су констатовали да истраживање треба да буде уклопљено у институционалне стратегије и да садржи простор за разнолике праксе и програме. Ови принципи су додатно прецизирани и појачани кроз Препоруке Салцбург II.

Начин за постизање новог квалитета у погледу организације су *ДОКТОРСКЕ ШКОЛЕ*. Концепт докторске школе је иницијално покривао све, од докторских програма са неколико кандидата до организационих јединица на нивоу универзитета. Појам је еволуирао, тако да се данас ради о организационим јединицама оријентисаним на целовити стратешки менаџмент, а не на индивидуалне програме. Неки универзитети имају докторске школе за сваки факултет; други имају једну докторску школу која управља свим активностима у оквиру докторских студија ("кишобран модел"). У сваком случају, увођење докторских школа указује на значај институционалног ангажовања које представља важан комплемент у односу да базични модел мајстор/ученик.

Извештаји EUA Trends илуструју брзи развој докторских студија; у Извештају 2005. године, већина земаља је указала на докторске студије као на важну област за реформе. Број институција са бар једном докторском школом удвостручен је од 2007. до 2010. године (25% на 65% у оквиру 37 испитиваних земаља). Тај број је достигао 80% у склопу истраживања пројекта ARDE [5]. Констатовано је да докторске школе могу постојати на различитим нивоима и у различитим формама у оквиру једне институције. Важно је разликовати докторске програме од докторских школа: докторски програм је организовани скуп предаваних предмета и могућности за истраживање у оквиру једне или више дисциплина, док је докторска школа институционална структура у оквиру институције високог образовања са сопственим ресурсима посвећеним управљању докторским студијама.

Предности докторских школа у односу на класичне структуре се могу формулисати на следећи начин:

- одређују мисију или визију коју деле сви партнери, а која олакшава процес превођења докторских студената у изврсне истраживаче;
- пружа стимулишуће истраживачко окружење и промовише кооперацију између различитих дисциплина;
- пружа јасну административну структуру за докторске програме, кандидате и менторе, одређујући јасан профил и статус докторских кандидата;
- обезбеђује критичну масу и омогућава превазилажење изолације младих истраживача;
- удружује старије и млађе истраживаче;
- подржава и олакшава посао ментора;
- организује упис студената са транспарентним правилима;
- пружа обуку за наставу и преносиве вештине;
- олакшава развој каријере, укључујући савете о финансирању студија (стипендије, пројекти);
- гарантује обезбеђење квалитета и мониторинг;
- пружа оквир за развој правила, процедура и механизма у оквиру високошколских установа и делује као независни арбитар (заштитник права) када је то потребно;
- подржава мобилност, међународну и интер-институционалну сарадњу.

4. ЗАКЉУЧАК

У раду је дат приказ савремених трендова у развоју методологије обезбеђења квалитета докторских студија. Показано је на који начин докторске школе пружају одговор на постављене захтеве и отварају широке могућности за даља усавршавања.

5. ЛИТЕРАТУРА

[1] Стратегија развоја образовања у Србији до 2020. године;
http://www.srbija.gov.rs/vesti/dokumenti_sekcija.php?id=45678.

[2] Докторске студије у Србији, Национални савет за високо образовање и Национални савет за научни и технолошки развој, Конференција универзитета Србије – КОНУС, 2014.

[3] Doctoral Programmes For the European Knowledge Society, Bologna Seminar Report, Salzburg, 3-5 February 2005.

http://www.eua.be/eua/jsp/en/upload/Salzburg_Report_final.1129817011146.pdf.

[4] Salzburg recommendations, European universities' achievements since 2005 in implementing the Salzburg Principles;

http://www.eua.be/Libraries/Publications_homepage_list/Salzburg_II_Recommendations.sflb.as.hx.

[5] <http://www.eua.be/arde>.